

POSUDEK DIZERTAČNÍ PRÁCE

Morfologická variantnost v mluvených a psaných komunikátech žáků 2. stupně základních škol ve středočeské nářeční oblasti

Autor: PhDr. Pavel Sojka

Disertační práce Pavla Sojky je potřebným příspěvkem k poznání současných tendencí ve využívání variet češtiny, je součástí diskuse o spisovnosti a nespisovnosti v mluvených i psaných projevech. Z výsledků, jež se podařilo autorovi získat, je formulován závěr (6. kapitola), jenž je sám o sobě výzvou k dalšímu upřesnění, ověření a doplnění. V případě, že budou závěry disertační práce publikovány, lze očekávat značnou odezvu, **téma je totiž aktuální**, kromě lingvistických kruhů přinejmenším v lingvodidaktice, ale i v publicistice.

Autor nestanovuje explicitně cíl své práce, chce „představit výsledky dílčího výzkumu morfologické variantnosti v mluvených a psaných projevech žáků 2. stupně základních škol ve středočeské nářeční oblasti“ (s. 1), na jiném místě (s. 142) se však vrací k základní otázce, jež výzkum iniciovala: Ovlivňuje typ komunikační situace tvaroslovnou stránku mluvených a psaných projevů žáků základní školy? Stanovuje pak tři hypotézy vycházející z vlastností komunikačních situací, z nichž materiál pochází, a o jejich platnosti diskutuje.

Autor užitečně přispívá do diskuse o vývojových tendencích v současné češtině tím, že se věnuje projevu dětí školního věku – tedy té věkové skupině, která již má povědomí o rozdílnosti výrazových prostředků, o rozdílné funkci jejich variant, která však ještě nemá mnoho zkušeností s odezvou na chybnou volbu varianty. Poznat řečové chování této skupiny mluvčích lze jen důkladnou analýzou mluvených projevů, důkladnou evidencí jevů, jež budou sledovány a interpretovány tak, aby pomohly **splnit vytčený cíl** (formulovaný v diskusi o hypotézách).

Mezi výrazné přednosti Sojkovy práce patří systematičnost v podání teoretického kontextu řešeného problému: autor směřuje k řešení vytčeného problému z široké historické i oborové perspektivy (kapitoly 2–4). Kapitola pátá (Analýza sledovaných obecněčeských jevů) s přehledným východiskem v úvodní tabulce na s. 79 je ukázkou precizní lingvistické práce (viz námět k diskusi).

Slabinu však vidím ve výběru analyzovaného materiálu. Autor si je vědom toho, že na mluvený projev působí celá komunikační situace – forma replik spolukomunikantů (učitele i spolužáků – tedy mluvčích s rozdílnou sociální rolí a s rozdílnou prestiží) i případné

metajazykové obsahy, které mohly být v realizaci od sledovaných replik vzdáleny (naznačuje to např. na s. 131, 144). Výrazněji se však vzájemnému vlivu replik komunikantů v téže (!) komunikační situaci nevěnuje.

Materiál analyzovaný ve vzorku B považuji za velmi problematický. Autor nesděljuje, zda pracoval s originální nahrávkou, nebo s výsledným tvarem – tedy s pořadem určeným jisté posluchačské skupině, pořadem, který je umělým útvarem vzniklým jako výsledek rozhlasové dramaturgie a zejména jako odraz strategie, jež je dána především potřebou uchovat si posluchačskou obec. Tak vysoká schopnost strukturovaně popsat a vyhodnotit pozorované jevy by měla být, podle mého názoru, investována do materiálu, u něhož lze popsat všechny faktory komunikační situace (včetně popisu sociálních a komunikačních rolí), zejména kontext. „Nabídka“, jak si lze vysvětlit kontext (s. 15), je pouze spekulací. Sympaticky odvážná byla volba vzorku C, jeho specifikum poskytlo autorovi užitečný korektiv pro formulaci závěrečných konstatování.

Zpracování (byť problematického) **vzorku textů je metodologicky bezchybné.** Autor vyváženě pracuje s kvantitativními a kvalitativními daty. V analýzách získaného materiálu i v závěrech z nich učiněných je zřejmá vysoká lingvistická erudice. Opět však musím konstatovat, že komplexní pohled na komunikaci by zabránil formulacím typu „spisovnost je v obou vzorcích vždy jen chvilkovým jevem“ (s. 147). Každý jev v řeči má svou příčinu, tu je třeba odhalit a lingvisticky (pragmalingvisticky), ale i lingvodidakticky vysvětlit.

PhDr. Pavel Sojka zpracoval aktuální téma, učiněné závěry jsou užitečným přínosem k debatě o míře a funkci nespisovných (obecněčeských) jevů v současné komunikaci. Prokázal schopnost skloubit výbornou připravenost lingvistickou se schopností pracovat metodami pedagogického výzkumu.

Je nutno ocenit vysokou stylistickou úroveň textu – mj. bravurní vertikální členění textových pasáží.

Náměty k diskusi:

1. Z jakého důvodu chápete kondicionálový tvar *bysme* jako výhradně obecněčeský?
2. Pracoval jste se specifickými vzorky textu.
  - a) Jak se má – podle Vašeho názoru – školské jazykové vzdělávání (a výchova) postavit k problematice rozdílu mezi mluvenými a psanými projevy?
  - b) Jak má být podle vašeho názoru pojato poučení o jazykovém projevu v elektronickém textu?

Závěr:

Doktorand prokázal schopnost odborně zpracovat lingvistickou tematiku s přesahem do kontextu lingvodidaktického.

Text splňuje po obsahové i formální stránce nároky kladené na práci v závěru doktorského studia.

Práci doporučuji k obhajobě.

Doporučuji dále, aby byl po úspěšné obhajobě PhDr. Pavlu Sojkovi přiznán titul Ph.D.

V Opavě 5. září 2013

Doc. PhDr. Eva Höflerová, Ph.D.